

MKBA light wijkmaaltijden

Op basis van twee wijkrestaurant in stadsdeel Oost

Foto: lenske Meindersma

Mei 2017

Auteur(s) Susan van Geel
Matty de Wit

Inhoud

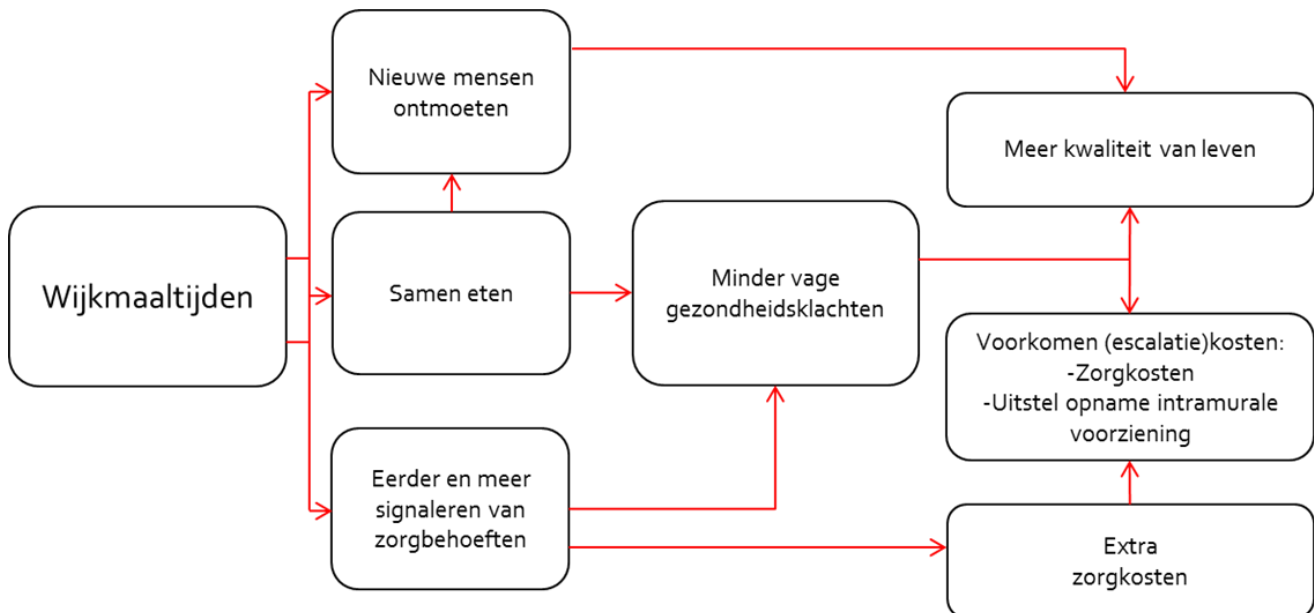
1 Inleiding	3
1.1 Kosten	3
1.2 Baten	5
1.3 Conclusie	8
Bijlage I Zorgconsumptieprofielen 2015	10

1 Inleiding

Om een gevoel te krijgen van de verhouding in kosten en baten van de wijkmaaltijden zijn twee wijkrestaurants, Jeruzalem en De Gooyer, naast elkaar gezet. De kosten en baten zijn gebaseerd op de situatie in 2016. Het betreft twee lunches en twee diners per week in Jeruzalem en een diner in De Gooyer. In een MKBA (maatschappelijke kosten- batenanalyse) wordt altijd de vergelijking gemaakt met een alternatieve situatie (nulscenario). In dit geval is het nulscenario de situatie waarin geen wijkmaaltijden plaatsvinden.

Met de resultaten van de literatuurstudie en het onderzoek naar wijkmaaltijden in stadsdeel Oost hebben we het volgende effectenschema opgesteld.

Figuur 1. Effectenschema wijkmaaltijden

Op basis van het effectenschema hebben we de kosten en baten van de wijkmaaltijden berekend.

1.1 Kosten

De kosten van een wijkmaaltijd bestaan uit de huisvesting (incl. kleine inventaris), de personele lasten (alleen professionals), kleine huisraad, trainingen voor vrijwilligers¹ en extra zorgkosten. De wijkmaaltijden in Jeruzalem en de Gooyer worden grotendeels gefaciliteerd door Dynamo. In gesprek met Dynamo is zo goed mogelijk geprobeerd de kosten voor deze twee locaties in kaart te brengen.

¹ De subsidies Wijkmaaltijden en Activering, Participatie en Empowerment (in 2017 samengevoegd) worden verstrekt ten behoeve van manuren en overige kosten die met de wijkmaaltijden gemoeid zijn. De subsidies zijn daarom niet apart in de tabel opgenomen, maar zijn verdeeld over de verschillende kostenposten.

Dynamo organiseert echter meer dan deze twee wijkmaaltijden in Amsterdam en boekt alle kosten met betrekking tot de maaltijden af op een aantal generieke kostenposten. Het is daarom niet eenvoudig alle posten terug te brengen naar de twee wijkmaaltijden die we nu onderzoeken. De mate waarin Dynamo zorgdraagt voor de verschillende facetten van een maaltijd (zoals de ruimte, de vrijwilligers en professionals en boodschappen) is ook niet voor alle maaltijden gelijk. Philadelphia is bijvoorbeeld verantwoordelijk voor de begeleiding van de maaltijd bij Jeruzalem op woensdag en De Gooyer verhuurt de ruimte aan Dynamo voor de maaltijd op dinsdag. Ook variëren de uren die een coördinator aan een wijkmaaltijd besteedt. Bij onvoorziene drukte of ziekte van een vrijwilliger of begeleider, springt de coördinator bijvoorbeeld in bij het uitserveren van de maaltijd, terwijl hij/zij op rustigere dagen niet of nauwelijks bij de maaltijd betrokken is. Met deze complicerende factoren in het achterhoofd zijn de kosten voor jaar lang wijkmaaltijden in Jeruzalem en De Gooyer in Tabel 1. opgenomen.

Tabel 1. Kosten op jaarbasis wijkmaaltijden Jeruzalem en De Gooyer 2016

Kosten	€
Huisvesting	10.100
Huisraad	2.000
Personele lasten	13.200
Trainingen vrijwilligers	2.500
Extra zorgkosten	2.750
Totaal	30.550

De *huisvestingskosten* zijn berekend door van de totale huisvestingskosten alleen het aandeel op te nemen dat de wijkmaaltijd, ten opzichte van de totale openingsuren van het wijkservicepunt, inneemt. In het geval van Jeruzalem is dat 4 van de 11 dagdelen en De Gooyer 1 van de 10 dagdelen. *Personele lasten* bestaan uit het gemiddeld aantal uren dat de agogisch medewerker per maaltijd besteedt aan de begeleiding van vrijwilligers. Alleen bij de diners bij Jeruzalem en De Gooyer wordt altijd gewerkt met professionals dus bij die maaltijden is een gemiddelde tijdsbesteding van 0,5 tot 2,5 uur per maaltijd per medewerker gerekend. De maatschappelijke waarde van vrijwilligers is buiten beschouwing gelaten omdat aangenomen wordt dat deze opwegen tegen de baten². Dynamo faciliteert *HACC (sociale hygiëne) trainingen* voor vrijwilligers. Per jaar worden voor deze twee wijkrestaurants maximaal 10 vrijwilligers getraind.

Behalve het bieden van een maaltijd dient het wijkrestaurant ook voor *signalering van zorgvragen*. Uit het onderzoek blijkt dat een derde van de deelnemers (26 personen) via de wijkmaaltijd in contact is gekomen met andere hulpverleners. Bij hen veronderstellen we een toename in zorgkosten als gevolg van dit contact. Er vanuit gaande dat dit vooral preventief is, verwachten we vooral een toename van bijvoorbeeld huisartsbezoek. Een huisartsconsult kost zo'n €30,-³. Als deze personen gemiddeld 3 á 4 keer vaker per jaar naar de huisarts, of andere (maatschappelijk) hulpverlener na doorverwijzing, gaan is dit zo'n €100,- per persoon.

Boodschappen/ eigen bijdrage wijkmaaltijden

In 2016 is in Jeruzalem en de Gooyer iedere week zo'n 100 maaltijden verschaft. Op basis van de registraties, en de gevonden overlap van deelnemers tussen de maaltijden, maken zo'n 75 unieke

² De kosten voor degenen die onbetaalde arbeid verricht bestaan uit het netto nutsverlies als gevolg van het verrichten van de arbeid. Bij vrijwilligerswerk kan worden aangenomen dat dit saldo nul is (baten van verrichten vrijwilligerswerk wegen op tegen de kosten. Bron: Werkwijzer voor kosten-batenanalyse in het sociale domein. SEO, 2016.

³ Maatschappelijke prijslijst, zie <https://effectencalculator.files.wordpress.com/2013/09/maatschappelijke-prijslijst-22.pdf>

personen gebruik van de maaltijden. De deelnemers zelf dragen €18.500,- bij aan de wijkmaaltijden. De eigen bijdrage is dekkend voor de kosten van de boodschappen en zijn daarom niet opgenomen in de tabel. Per maaltijd komt dit neer op €4,- per persoon⁴. In het nulscenario, zonder wijkmaaltijd, moeten deelnemers voor hun eigen maaltijd zorgen. Een deel van hen zal dit doen door zelf een maaltijd te bereiden en een deel zal, omdat ze niet (meer) in staat zijn zelf te koken, een kant en klare maaltijd kopen of laten bezorgen. Zelf een maaltijd bereiden is uitgaande van het minimum dat NIBUD voor een maaltijd rekent, goedkoper dan een wijkmaaltijd⁵. Een kant en klare maaltijd is duurder. Per saldo verwachten we daarom wat de eigen bijdrage voor een maaltijd betreft geen verschil tussen de wijkmaaltijd en het nulscenario.

Kosten per deelnemer

Van de 75 bereikte personen is, volgens onze definitie⁶ is 65 procent kwetsbaar. Dit komt bij de twee onderzochte wijkmaaltijden neer op 49 kwetsbare personen (zowel financieel, sociaal en op het gebied van gezondheid). Bij het berekenen van het aantal deelnemers is uitgegaan van een relatief stabiele groep die het gehele jaar de wijkmaaltijden bezoekt. We weten niet wie er al jaren deelnemen en wie relatief nieuw zijn. Omdat er geen voor- en nameting is gedaan onder de deelnemers weten we niet in hoeverre de wijkmaaltijd van invloed is geweest op de mate van kwetsbaarheid. Om die reden gaan we bij deze berekeningen uit van het aandeel deelnemers dat op dit moment kwetsbaar is en is er niet gecorrigeerd voor een eventuele onderschatting van kwetsbaarheid als gevolg van (langdurige) deelname aan de maaltijd.

Omgerekend betekent dit dat bij een kostenpost van €30.550,- bij Jeruzalem en De Gooyer 75 personen voor zo'n €410,- per persoon per jaar gemiddeld 1,4 maaltijden per week eten. Als we uitgaan van alleen de kwetsbare personen, kosten 1,4 maaltijden per week, €625,- per persoon per jaar-. Bij een andere maaltijdvoorziening in Amsterdam zijn de kosten per deelnemer geschat op €450,- en per kwetsbare deelnemer op €3.600,-⁷.

Bij 5 maaltijden per week, 48 weken lang met gemiddeld 20 deelnemers per maaltijd⁸ is dit zo'n €6,40 per persoon per maaltijd en €9,80 per kwetsbaar persoon (gemiddeld 13 per maaltijd) per maaltijd.

1.2 Baten

Uit de resultaten van het onderzoek, en ook uit de literatuur, blijkt dat de baten met name worden gehaald op het gebied van het verminderen van eenzaamheid (of het vergroten van levensgeluk) en het voorkomen van (escalatie)kosten door het tijdig signaleren van zorgbehoefte. De meest genoemde redenen voor deelname aan de wijkmaaltijden zijn de gezelligheid en het samen eten. Ook bij de vragen over wat de wijkmaaltijd de respondenten oplevert worden stellingen zoals "ik voel me minder alleen"

⁴ Uitgaande van 48 weken per jaar.

⁵ Het NIBUD berekent een minimumbedrag van €2,20 voor een warme maaltijd in een tweepersoonshuishouden. De kosten voor een gemiddelde wijkmaaltijd liggen daarmee €1,80 per maaltijd hoger.

⁶ Sociaal kwetsbaar vanaf 3 van de 5 stellingen over sociaal netwerk 'min of meer' of '(helemaal) niet' en geen voldoening van dagbesteding (vanaf score 4 op schaal van 1 t/m 7), financieel kwetsbaar als alleen AOW of bijstandsuitkering en Stadspas met een groene stip, kwetsbare gezondheid ervaren van eigen gezondheid als (zeer) slecht. Wegens de kleine aantallen is het percentage berekend op de response van het hele onderzoek, niet alleen de resultaten van Jeruzalem en De Gooyer.

⁷ Lubbe 2015

⁸ Inschatting van de coördinatoren van de wijkmaaltijden

en “ik heb hier nieuwe mensen ontmoet” het vaakst herkend worden. Omdat het onderzoek naar de maaltijden een dwarsdoorsnede is, biedt het geen netto effecten maar wel houvast wat betreft het bereik van de doelgroep, de mate van kwetsbaarheid en de zelf ervaren effecten door de doelgroep.

Van een interventie hoop je dat de baten minimaal in evenwicht zijn met de kosten. In dit geval betekent dat, dat deze twee wijkmaaltijden minimaal €30.550,- aan maatschappelijke baten moeten opleveren. In onderzoek naar maatschappelijke kosten en baten is het gebruikelijk de kwaliteit van leven uit te drukken in QALY⁹. Wat de waarde van een jaar leven in volledige gezondheid is, is punt van discussie en loopt uiteen van €20.000,-¹⁰ tot €100.000,-¹¹. Bij MKBA onderzoek in het sociaal domein van Amsterdam wordt vaak gekozen voor de waarde van €20.000 per gezond levensjaar, deze waarde is ook in dit onderzoek gebruikt.

Naast een verbetering van kwaliteit van leven, is het aannemelijk dat er maatschappelijke baten zijn in de vorm van voorkomen zorgconsumptie. Eenzaamheid en sociaal isolement zou tot een veelheid aan klachten kunnen leiden met betrekking tot depressie, dementie, verslaving en slaapproblemen¹². Op het moment dat de wijkmaaltijd er (deels) voor kan zorgen dat eenzaamheid wordt voorkomen en deze klachten zich niet aandienen, worden die opbrengsten tot de voorkomen zorgconsumptie gerekend. Deze baat kan worden uitgedrukt in bijvoorbeeld voorkomen huisarts-, –traject of ziekenhuiskosten en zelfs tot het voorkomen van opname in een verpleegtehuis.

Baten interventies eenzaamheid (literatuur)

Echter over eenzaamheid en de wijze waarop dit gezondheid beïnvloedt is in de wetenschap geen overeenstemming. Wat de effecten van een interventie op eenzaamheid (kunnen) zijn loopt erg uiteen. Om een beeld te geven van mogelijke (hoogst haalbare) baten die we bij wijkmaaltijden kunnen verwachten hebben we enkele interventieonderzoeken naast elkaar gezet. Hoewel de interventies over het algemeen veel intensievere begeleiding van deelnemers betreft, bieden de gevonden effecten wel een kader voor de mogelijke effecten van de wijkmaaltijd.

- Door een interventie¹³ waar in wekelijkse groepsbijeenkomsten gedurende drie maanden werd gewerkt aan sociale vaardigheden, sociale weerbaarheid en gezamenlijke activiteiten voelde 13 procent van de deelnemers zich gezonder, terwijl de controlegroep iets zich minder gezond voelde. Daarnaast is een reductie van zorgkosten van €943,- gemeten en een daling in de mortaliteit van 7 procent over 2 jaar.
- Een onderzoek naar een 1-op-1 interventie ter vermindering van sociaal isolement voor verweduwd vrouwen in Nederland¹⁴ toonde een verbetering van 4 procent in kwaliteit van leven. Hier werd geen significant verschil gevonden op de gemaakte zorgkosten.

⁹ QALY's (Quality Adjusted Life Year) Een QALY is een jaar in volledige gezondheid. De kwaliteit van leven wordt uitgedrukt in een cijfer tussen 0 (overleden) en 1 (perfecte gezondheid). Het voordeel van het gebruik van QALY's is dat de waarde van gezondheidswinst en toename van de levensverwachting worden samengevat in één maat. Bovendien neemt de QALY-indicator impliciet ook moeilijk kwantificeerbare zaken als levensgeluk of zelfstandigheid mee.

¹⁰ Deze norm gebruikt LPBL, economisch adviesbureau in haar onderzoek voor de gemeente Amsterdam.

¹¹ Deze norm wordt vaak gebruikt door SEO, RIVM, CPB.

¹² Movisie 2016

¹³ Pitkala 2009

¹⁴ Onrust 2008

- Knapp et al hebben op basis van decision-modelling geschat hoeveel de verschillende interventies ter preventie of bestrijding van eenzaamheid opbrengen en benoemen een range van negatieve baten tot €900,- positieve baten per persoon¹⁵.
- Een evaluatie van het concept "thuishuizen" schat dat dit per bewoner 0,018 QALY per jaar opbrengt. Bij het waarderen van QALY's op €20.000,- levert dit per bewoner (5 tot 7 per huis) een jaarlijkse baat op €360,-. Zij hanteren echter een bedrag van €75.000,- per QALY en komen daarmee op €1.350,- per persoon¹⁶.
- In een MKBA naar collectieve voorzieningen¹⁷, waaronder maaltijdservices, wordt geschat dat een gezamenlijke maaltijd kwetsbare mensen een verbetering van 10 procent aan kwaliteit van leven oplevert.

Hoewel het hier om zeer uiteenlopende interventies gaat, komen de baten per persoon over het algemeen niet boven de €1.500,- per persoon uit.

Mogelijke baten wijkmaaltijden

Op basis van de literatuurstudie en de resultaten van het onderzoek naar wijkmaaltijden in stadsdeel Oost onderscheiden we twee vormen van voorkomen zorgkosten: 1) voorkomen huisartskosten van deelnemers met eenzaamheidsklachten en 2) voorkomen extra zorgkosten/escalaties door tijdig zorg te bieden en een baat als gevolg van een verbetering van de kwaliteit van leven. In Tabel 2. zijn de gevonden baten onder elkaar gezet.

Tabel 2. Baten op jaarbasis wijkmaaltijden Jeruzalem en De Gooyer 2016

Baten	€
Voorkomen extra kosten huisarts	1.900
Voorkomen escalatie 0,5%	950
Verbeterde kwaliteit van leven 1,5%	22.850
Totaal	25.700

Amerikaans onderzoek¹⁸ wijst uit dat eenzame mensen 4 á 5 keer per jaar vaker naar de huisarts gaan dan niet-eenzame mensen. Bij de wijkmaaltijden is ruim 40 procent sociaal kwetsbaar, dit zijn 31 personen. Bij deze personen verwachten we 50 procent *minder huisartsbezoek* omdat zij als gevolg van de wijkmaaltijd minder eenzaam zijn.

Om de *voorkomen escalaties* te berekenen gebruiken we de zorgconsumptieprofielen van LPBL¹⁹. Als ouderen van enkelvoudige problematiek naar meervoudig zelfredzaam escaleren gaat dit gepaard met circa €4.050,- aan additionele zorgkosten. Bij een escalatie van meervoudig zelfredzaam naar meervoudige en niet-zelfredzaam is dit een verhoging van zorgkosten van zo'n €900,-. Deze kosten worden voorkomen als mensen tijdig de juiste ondersteuning krijgen vanuit meer preventieve zorg. Omdat gezien de doelgroep van de wijkmaaltijden beide verschuivingen, naar meervoudige zelfredzaam en naar meervoudig niet-zelfredzaam, plaats zouden kunnen vinden zijn de kosten op beide gebaseerd.

¹⁵ Knapp 2010

¹⁶ RIGO 2015

¹⁷ Lubbe 2015

¹⁸ A. Ellaway, Wood, S., Macintyre, S. Someone to talk to? The role of loneliness as a factor in the frequency of GP consultations. *British Journal of General Practice*, 1999, 49, 363-367.

¹⁹ Zie Bijlage I.

Bij de voorkomen escalaties is uitgegaan van 0,5% per jaar, oftewel bij 5 op de 1000 personen wordt in een jaar escalatie voorkomen. Hier moet bij worden vermeld dat als het lukt om een oudere een jaar langer zelfstandig te laten wonen in plaats van opname in een verpleeghuis, de voorkomen zorgconsumptie toenemen met zo'n €54.750 per persoon, per jaar (€150,- per dag).

De literatuurstudie wijst uit dat de winst op het gebied van *levensgeluk* gemiddeld tussen de 1,8 en 3,3 procent ligt. Vrijwel alle deelnemers geven aan de wijkmaaltijd te bezoeken om samen te kunnen eten en voor de gezelligheid. We verwachten daarom bij alle deelnemers een verbetering, alleen bij de één een grotere verbetering dan bij de ander. Omdat de wijkmaaltijden langdurig, maar minder intensief (gemiddeld 1,4 keer per week) is dan de andere gevonden interventies, zijn we uitgegaan van een gemiddelde verbetering van 1,5 procent kwaliteit van leven bij alle unieke deelnemers van de wijkmaaltijd. Bij de sociaal kwetsbare deelnemers, die aangeven zich als gevolg van de wijkmaaltijdminder alleen te voelen, betekent dit een verbetering van zo'n 5 procent, bij de overige deelnemers is gerekend met een verbetering 0,5 procent.

1.3 Conclusie

Op basis van het onderhavige onderzoek en de vergeleken interventies is in de onderstaande tabel een samenvatting van de resultaten weergegeven.

Tabel 3. Overzicht van relevante kerncijfers Jeruzalem en De Gooyer tbv kosten-baten analyse

<u>Indicator</u>	<u>Schatting/resultaat</u>
Totale kosten (excl. boodschappen)	€30.550,-
Totale baten	€25.700,-
Gemiddeld aantal verstrekte maaltijden per week	99 maaltijden
Gemiddeld aantal maaltijd per persoon per week	1,4x per week
Bereikte deelnemers	75 personen
Bereikte kwetsbare deelnemers	49 personen
Bereikte sociaal kwetsbare deelnemers	31 personen
Kosten per deelnemer	€410,-
Baten per deelnemer	€345,-
Kosten per kwetsbare deelnemer	€625,-
Baten per kwetsbare deelnemer	€525,-
Kosten per sociaal kwetsbare deelnemer	€985,-
Opbrengsten sociaal per kwetsbare deelnemer	€830,-

Gezien de wijze waarop het onderzoek is opgezet bleek het lastig de omvang van de effecten van de wijkmaaltijd te bepalen. Op basis van een uitgebreide literatuurstudie is hier een inschatting van gemaakt. Deze uitkomsten dienen daarom geïnterpreteerd te worden als houvast wat betreft het bereik van de doelgroep, de mate van kwetsbaarheid en de zelf ervaren effecten door de doelgroep en aanknopingspunt om verbeteringen door te voeren.

Op basis van deze gegevens is het maatschappelijke kosten-batensaldo negatief. Oftewel iedere geïnvesteerde euro, levert minder op. Daarbij is het goed te beseffen dat de grootste baat, een betere kwaliteit van leven, een immateriële²⁰ baat is terwijl alle kosten materieel van aard zijn.

Zoals gezegd kunnen de (materiele) baten wel oplopen als de wijkmaaltijd bijdraagt aan het uitstellen van iemands opname in een verpleegtehuis of andere intramurale instelling. Verder lijkt het niet eenvoudig om de effectiviteit van de wijkmaaltijd per individu te verhogen. Een verbetering in de kosten-baten verhouding zou gevonden kunnen worden enerzijds het verlagen van de kosten door bijvoorbeeld efficiënter gebruik te maken van bestaande ruimte die anders leeg staat. Anderzijds door het *aandeel* kwetsbare personen te vergroten. Bij het aanbieden van meer maaltijden op een locatie dient wel rekening gehouden te worden met het feit dat er niet alleen maar nieuwe deelnemers geworven zullen worden. Nu al zien we bij Jeruzalem dat meer dan de helft van de deelnemers naar meerdere maaltijden bij Jeruzalem gaat.

Aanvullend onderzoek moet de effectiviteit van bovengenoemde mogelijke aanpassingen aan de wijkmaaltijd uitwijzen. Ook wat betreft de duurzaamheid van het effect op eenzaamheid zal aanvullend onderzoek uitkomst moeten bieden.

²⁰ Nut, plezier of geluk is iets immaterieels. Het is niet de waarde van de consumptie, maar hetgeen mensen er aan ontleen.

Bijlage I Zorgconsumptieprofielen 2015

Gezinnen	Totaal	WPI	Zorg	Welzijn	Jeugd	ZVW	Rijk
Geen of enkelvoudige problematiek	€4.300	€-	€100	€1.007	€1.300	€2.800	€-
Meervoudig	€20.800	€12.600	€500	€200	€3.700	€3.800	€-
Niet zelfredzaam	€29.800	€12.600	€700	€200	€12.000	€4.300	€-
Top	€84.100	€19.400	€5.100	€800	€53.600	€5.200	€-
Ouderen	Totaal	WPI	Zorg	Welzijn	Jeugd	ZVW	Rijk
Geen of enkelvoudige problematiek	€5.850	€50	€700	€100	€-	€5.000	€-
Meervoudig	€9.900	€700	€2.900	€800	€-	€5.500	€-
Niet zelfredzaam	€10.800	€800	€4.000	€200	€-	€5.800	€-
Top	€54.900	€-	€-	€-	€-	€2.900	€52.000
Overige huishoudens	Totaal	WPI	Zorg	Welzijn	Jeugd	ZVW	Rijk
Geen of enkelvoudige problematiek	€2.600	€400	€100	€100	€-	€2.000	€-
Meervoudig	€21.300	€16.700	€1.100	€400	€-	€3.100	€-
Niet zelfredzaam	€22.900	€16.700	€2.900	€200	€-	€3.100	€-
Top	€63.600	€16.000	€30.600	€500	€-	€7.100	€9.400

Bron: LPBL Zorgconsumptieprofielen 2015